

## Kirja-arvosteluja

### Oivallista oppihistoriaa

*Kalevi Tanskanen, Luther ja keskiajan talousetiikka. Vertaileva tutkimus.* Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 169. Helsinki 1990. 231 s.

Kansantaloudellisen aikakauskirjan lukija saattaa hieraista silmiään todettuaan arviotavan kirjan julkaisusarjan. On myönnettävä, ettei teologista kirjallisuutta liene aikaisemmin arvosteltu aikakauskirjassamme. Kyseessä on teologinen väitöskirja, joka vertailee Aristoteleen, roomalaisen ja kanonisen oikeuden, johtavien skolastikkojen ja Lutherin talouseettisiä käsityksiä rahasta, omaisuudesta, hinnoista ja korosta. Teologian kannalta on varmaan mielekästä vertailla aatehistoriallisesti katolisen talousetiikan käsityksiä Lutherin protestanttisiin käsityksiin. Tulos on mielenkiintoinen myös taloustieteen kannalta.

Tekijä esittelee antiikin taloudellista oppihistoriaa Aristoteleen alkukielisen ja sen suomennetun *Nikomakhoksen etiikan*, alkukielisen *Politicen* sekä Ciceron alkukielisten *De officiis* ja *De inventionen* avulla. Kristillisen antiikin talousetiikkaa edustavat niinkään alkukielellä Ambrosiuksen *De officiis ministorum* ja Augustinuksen *De trinitate* ja *Enarrationes*. Antiikin talousajattelua koskevia moderneja sitaatteja on edelleen kymmenestä eri teoksesta tai artikkelista aina Finleysta ja Schumpeterista alkaen.

Varhaiskeskiaikaa edustavat niinkään alkukielellä valtavat *Corpus Iuris Canonici* ja *Corpus Iuris Civilis*. Kirjan varsinainen aarre on kuitenkin 21 skolastikon talousetiikkaa

koskevan kirjoittelun esittely. Tätä täydennetään noin 50 modernin tutkijan tulkinnoin.

Kirjan 62 viimeistä sivua käsittelevät Lutherin käsityksiä rahasta, omaisuudesta, hinnoista ja korosta. Teoksen päälähtökohtana on hakea erilaisuuksia ja yhtäläisyyksiä skolastikkojen ja Lutherin talouseettisen ajattelun välillä. Kalevi Tanskanen lyö laudalta kenen hyvänsä suomalaisen nykyekonomistin oppihistoriamme vanhan ajan, keski- ja reformaatiokauden tuntemuksessa. Jo tästä syystä Tanskanen väitöskirja on ekonomisteille haastava.

Kansantaloudellisen koulutuksen saanut olisi kuitenkin ehkä lähtenyt kehrittelemään juonta kolmesta eri näkökohdasta Tanskaseen verrattuna.

Keskiajan talouseettinen keskustelu muovautui antiikin ja varhaiskeskiajan traditioiden pohjalta noin vuosina 1050—1500. Tänä aikana syntyi varhaiskapitalismi ulkomaankauppoineen ja rahatalouksineen. Ekonomistit olisivat ehkä olleet siinä määrin maalliseen historialliseen materialismiin uskovia, että he olisivat hakeneet selitystä niistä yhteiskuntataloudellisista tapahtumista, jotka panivat kirkonmiehet ja yliopisto-oppineet keskustelemaan. Kelpo skolastikkojen väittelyn ainoana syynä ei liene ollut vain intellektuaalien pulmat, vaan pyrkimys vastata ruhtinaiden ja kauppamiesten toiminnan esille nostamiin kysymyksiin.

Tanskanen on rajoittanut talousetiikan kysymykset rahaa, omaisuutta, hintoja ja korkea koskeviksi. Tällöin työpalkkaa, ulkomaankauppaa ja tulleja, verotusta ja julkisia

menoja koskevat eettiset ongelmat jäävät käsittelemättä. Hengenmiesten maailmaa sivuaa jopa kaksinkertaisen italialaisen kirjanpidon synty. Munkit olivat asialla. Tanskasen menettely on oppinäytteenä täysin hyväksyttävä. Työpalkka, oven ulkopuolelle suljettuna, tosin tunkeutuu hintaa koskevissa keskusteluissa ikkunasta uudelleen sisään. Ekonomisti ei olisi välttämättä käsitellyt korkoa kahdessa eri paikassa — sekä rahaeettisenä että koronkiskontakysymyksenä. Nyt Tanskanen ei ole voinut välttyä toistolta. Rahaeettisenä kysymyksenä olisi saattanut riittää inflaatio eli rahan arvon tietoinen huonontaminen, joka oli jo hyvin luonteenomaista keskiajalla.

Kolmas ongelma, jonka ekonomisti olisi kirjoittanut toisin kuin teologi, koskee itse Lutherin asemaa. Kansantaloustieteen oppihistorian kehityksessä Martti Luther on ekonomistina vain taantumuksellinen diletantti verrattuna erinäisiin edeltäjiinsä ja aikalaisiinsa, kuten Gabriel Bieliin, Konrad Summenhartiin, Tomaso de Vicoon (Cajetanus) ja Johannes Eckiin. Teologin on ollut korostettava Lutherin ainutlaatuisuutta, ekonomistin ei olisi tarvinnut tehdä sitä.

Seuraavat ajatukset eivät ole Tanskasen väitöskirjan arvostelua, vaan osoitusta siitä, miten resensentin ruokahalu on kasvanut syödes-

sä. Haluaisin tietää, miten antiikin talousajattelu kehittyi Bysantin maailmassa ja sen keskusjohtoisessa taloudessa. Vaikuttiko Bysantin talousetiikka jollakin tavoin Lännen skolastikkoihin Konstantinopolin kukistumisen jälkeenkin? Aristoteleen talousetiikka siirtyi länteen arabialaisten välityksellä vasta noin vuonna 1250, kun hänen pääteoksensa käännettiin latinaksi. Vaikuttiko arabien talousetiikka mitenkään muutoin skolastikkoihin? Ymmärrän, että henkilöltä, joka vastaisi esittämiini kysymyksiin, vaadittaisiin munkkilaitinan taidon lisäksi sekä klassisen että Bysantin kreikan ja arabian taito. Sellaisia taitoja ei ole ihan joka ekonomistilla.

Max Weberin, R. H. Tawneyn ja Kurt Samuelssonin kirjat ovat ansiokkaasti esittäneet Calvinin talouseettisiä ajatuksia. Tietääkseni ei ole olemassa Lutherin ja Calvinin talousetiikkojen vertailua.

Tanskasen kirja on julkaistu valitettavasti vain suomeksi. Mielestäni se olisi ollut kääntämisen arvoinen. Nyt suomalainen lukija voi tosin hemmotella itseään lukemalla taloustieteen oppihistoriaa suomeksi aina noin vuoteen 1530 saakka. Kiitos siitä.

Jussi Linnamo